

Et Svar

Martin Paldam, Økonomisk Institut, Aarhus Universitet

1. Indledning

Jeg er naturligvis glad for, at Poul Ove Pedersen (herfra: PO) har givet mig anledning til at uddybe min lille artikel om *Korruption og Udviklingsøkonomi*. PO og jeg er vist ikke meget uenige, men noget uenige er vi da. Jeg synes også, at han har læst min tekst temmelig dårligt. Det kan jo desværre godt være min skyld, selv om jeg efter en fornyet gennemlæsning stadig synes, at dét, jeg skrev, er klart nok. Han har formentlig to grundlæggende uenighedssynspunkter og nogle mindre mere konkrete. Lad os først se på de store punkter:

- (1) Et **forenklingssynspunkt**: PO synes, jeg forenkler forholdene for meget.
- (2) Et **mohikanersynspunkt**: PO synes, at frihandel og liberaliseringer er noget skidt – og at jeg er for positiv overfor disse fæle politikker.

Der er vist ikke noget, der er skrevet mere om i de sidste 20 års udviklingsøkonomi end (2), så den diskussion skal jeg ikke tage op. Nu er selv CEPAL blevet omvendt og præker frihandel og privatisering¹⁾. Og så ville det næsten være synd, hvis vi ikke fredede de sidste standhaftige.

Dertil kommer, at PO tydeligvis ikke kender litteraturen om profitkøb (*rent seeking*), som jeg henviser til og prøver at give en simpel introduktion til.

2. Om økonomiske modeller i al almindelighed og profitkøbsmodellen i særdeleshed

Lad os tage fat fra begyndelsen: POs forenklingssynspunkt. Verden er umådelig kompleks. Det er der *ingen*, der benægter, det gør jeg heller ikke. Enhver (økonomisk) model bestræber sig på at være en forsimplet udgave af en del af verden. Et landkort i målestokken én til én er ikke til meget nytte (se Borges, 1955). Pointen ved et kort er, at det er en så forenklet udgave af den store verden, at man kan bruge det til at finde vej efter. Sådan er det også med en (økonomisk) model. Griber modellen fat om noget væsentligt på en letfattelig måde, er det en god/nyttig model (og vi råder over en del statistisk teknik til at beregne hvor god). Det er derfor *aldrig* en seriøs kritik af en model at sige, at den ikke har alt med – det er just det, der er pointen.

Den model, jeg præsenterer, er en simpel pædagogisk udgave af centralmodellen i en hel litteratur. Det er alt, hvad jeg påstår, og jeg giver desuden et par eksempler på dens anvendelighed.

Der er allerede mange, mange der har udbygget modellen. Det er nemlig en virkeligt nyttig model. Grundstrukturen er meget simpel. Den er let at tilpasse i tusind udgaver, og den kan bruges til at forklare masser af observationer, der ellers bliver hængende i luften som anekdoter²⁾. Det er derfor, litteraturen nærmest har antaget en lavines karakter.

Jeg ser således i de sidste par tidsskrifter, der er ankommet til mit bord, artikler af Cairns & Long og af Gelb, Knight & Sabot, der har lavet udvidelser nr 237 og 238 (med et løst skøn). De to meget forskellige artikler har et par dusin nyere henvisninger hver.

3. En præcisering

For at vende tilbage til det konkrete: PO gør sig skyldig i en misforståelse, jeg har det lidt hårdt med. Der er *ingen*, der benægter, at der er et utal af gode grunde til at regulere mange ting. Det står ganske vist kun én gang udtrykkeligt i min artikel; men skulle det ikke være nok? Da dette punkt øjensynligt kan misforstås, lad mig præcisere:

Vi er helt enige om, at der er mange områder, hvor der er en potentiel velfærdsgevinst at høste ved at indføre en regulering. Heroverfor står tre omkostninger:

(i) Reguleringer har administrationsomkostninger. (ii) Der er typisk nogle tab af forbruger- og producentoverskud. Det er de tegnede trekanter (af og til kaldet Harberger trekanter) på figur 1 i artiklen. I mange andre tilfælde ser de lidt anderledes ud, men de er der næsten altid, hvis man ved, hvad man skal lede efter³⁾. (iii) Reguleringer frembringer normalt en monopol-profit, der gør indkomstfordelingen skævere. Herved bliver der (næsten) altid interesser i reguleringen og en til reguleringen svarende potentiel/aktuel profitkøbende adfærd. Det er et vigtigt aspekt, som man skal have øjnene op for. Det er tilmed en dynamisk effekt, sådan at problemerne typisk bliver større over tiden.

Det burde heller ikke være diskutabelt, at en regulering er god, hvis gevinsten er større end summen af de tre tab, og at den er dårlig, hvis det modsatte er tilfældet.

Hvis man lægger mærke til (iii), opdager man, at mange reguleringer, uanset motiverne hos de, der indførte dem, ender med at blive opretholdt af meget jordnære og lident smukke årsager. Det kan på en måde være ligegyldigt; men derved er der opstået en politisk koalition omkring opretholdelsen af restriktionen. Derefter sker der ofte små justeringer i dens størrelse og udformning. Det viser sig så, at mange reguleringer i den form, de faktisk får, kommer til at gøre mere skade end gavn. PO bedes bemærke, at jeg ikke siger, at alle reguleringer gør mere skade end gavn. Alt, hvad jeg siger, er, at der er en del, der gør det, og at de, der anbefaler alle mulige reguleringer, bør kende teorien for profitkøb og tænke sig godt om.

4. Tre logiske brist? Ingenlunde:

Det bringer mig til POs polemiske hovedkup. Der skal nemlig være tre logiske brist i min model – gid det var min; men, som Piet Hein siger: Vel tænkt er sjældent selv tænkt.

(1) PO mener, at jeg påstår, at alle reguleringer er købt. Det gør jeg ikke – og det står der ikke i artiklen. Mig bekendt er der ingen, der påstår noget sådant.

At man modellerer et bestemt tilfælde, betyder ikke, at man implicit påstår, at det er det eneste tilfælde, der kan forekomme; men er vi ikke enige om, at det er et vigtigt tilfælde?

(2) POs andet argument er jeg ikke helt sikker på, at jeg forstår. Men jeg tror, det er en gennemsigtigheds-udbygning af argumentet lige foran afsnittet om de tre logiske brist.

Her står, at profitkøbsmodellen er en partiel model, og det er ganske vist. Som alle partielle modeller har den så den svaghed, at det, der er et rationelt skridt efter modellen, ikke behøver at være det i en generel ligevægt⁴⁾

Nuvel, det er et gammelkendt argument, der er noget i; men det er også et lidt ubehageligt argument, for det kan bruges imod ethvert skridt til løsning af ethvert konkret problem. Derfor synes de fleste økonomer, at det er et meget stivbenet argument – en krikke, der trækker så dårligt og er så forslidt, at den har det bedst i stalden.

- (3) PO påstår, at modellen (jeg) udtaler sig om, at kausaliteten mellem profitkøb og magt er entydig, sådan at magt kun skyldes profitkøb; medens han mener, at kausaliteten går den modsatte vej. Det overrasker mig, at han har læst noget sådant i min artikel. Det står der intet om.

Det er svært at definere begrebet magt; men lad os antage, at begrebet er klart, og at vi er enige om, hvad det er. Modellen har intet problem med et argument, der siger, at der består en dynamisk simultanitet mellem profitkøb og magt. Der har naturligvis bestået en eller anden magtstruktur, forinden en given restriktion bliver indført. De genererede profitter medfører en ændring (realignment) i magtstrukturen. I næste omgang påvirker det restriktionens form og størrelse, osv. Det centrale for mit argument er, at modellen forudsiger, at en sådan proces medfører en dynamisk inefficiens i økonomien. Når man analyserer en dynamisk inefficiens, er det tit vanskeligt at komme til bunds i den historiske udvikling, der typisk varierer fra tilfælde til tilfælde. Det operativt interessante er, hvordan man gør noget ved sagen.

Her er jeg villig til at sige, at det nok slet ikke er i så få tilfælde, at det vil være et effektivt skridt at afskaffe restriktionen og begynde forfra. Man møder jævnt hen problemer, der gennem årene er kommet til at ligne den gordiske knude, og hvis de så tilmed vokser og vokser, så gælder det om at hugge til. Heri ligger ikke, at jeg påstår, at alle problemer omgående løses (jf. næste afsnit), hvis man

liberaliserer og privatiserer. Det er desværre ikke så tit, at der blandt valgmulighederne i et politisk valg findes den problemløse idyl.

5. Om feudalismens og ineffektivitetens varme hygge

Ser vi på et samfund, der er gennemsyret af profitkøb (*the rent seeking society*), kan man godt give tingene hyggelige navne og tale om patron/klient-forhold (eller principal/agent) og gøre opmærksom på, at noget af den profit, som fordeles i systemet, investeres. Det synes jeg, det er fint at nævne. Dermed kan der henvises til en interessant litteratur. Der er nemlig skrevet meget (se Stiglitz, 1988) omkring fæstebønder, der køber på den samme melodi. Fæsteforhold (share-cropping) har en økonomisk funktion. De fordeler risikoen mellem godsejer og fæster, parterne opbygger et sæt af interdependente kontrakter osv. Når man laver en landreform, skal man ikke vente, at alting straks bliver bedre. Det sæt af funktioner, det gamle arrangement havde, skal erstattes med et nyt, og det tager sin tid – i Danmark tog det næsten 100 år. Hele denne sag er jeg ikke gået ind på i artiklen, man må tage en ting ad gangen.

Men når vi nu er ved det, så er der lige en pointe til, og den er vigtig: De fattige lande er fattige, fordi de producerer ineffektivt. Og de ønsker at blive rige, dvs. at komme til at producere effektivt. Fæstesystemet, der kendes fra så mange lande, har ganske vist en social funktion. Det er derfor, det er så bestandigt; men udover dets fordelingsmæssige konsekvenser har det den ulempe, at det er meget ineffektivt – det er let at vise⁵⁾. Nøjagtigt det samme kan siges om de mange andre hyggelige feudale patron-klient forhold PO skildrer, og just af de grunde, jeg har angivet i artiklen.

6. Slut om Danmarks historie

Her indrømmer jeg gerne, at jeg har sprunget nogle led i argumentationen over. Der er kun tre små afsnit på i alt knapt én spalte om Danmarks historie, og det giver ikke plads til en nuanceret danmarkshistorie – behøver jeg undskylde det? Desuden er det et stort problem, at vi ikke har ret mange tal om korrupsionens størrelse og historiske udvikling, men kun nogle spredte oplysninger at arbejde med, så alt for meget må forblive gisninger.

Jeg skriver dog *udtrykkeligt*, at vippepunktet nok var engang i første halvdel af 1800-tallet; og at der allerede var sket en del før den kraftige vækst i slutningen af 1800-tallet, der for alvor omskabte Danmark til en moderne økonomi. Det var tilmed en periode, hvor tingene meget vel kunne være gået galt: Tænk, hvad der ville være sket, hvis bønderne havde haft magten, da det billige korn kom til os fra Ukraine og USA og slog vores egen korneksport ud. Ikke sandt, det er let at tænke sig, at bønderne ville have forlangt – og opnået – kompensation og beskyttelse over for den unfair konkurrence fra lande med mere jord og sol. Nu blev de i stedet for nødt til at lægge produktionen helt om. Mon ikke dette har givet os en hurtigere og socialt langt mindre kostbar udvikling? Nå, nu kommer vi langt ud i spekulationerne.

Lad mig skynde mig at tilføje, at jeg ikke hermed siger, at alle lande har brug for en Estrup (for slet ikke at tale om Pinochet) og en ekstrem lammelse af den politiske beslutningsproces. Dét er der andre omkostninger ved.

Litteratur

- Borges, J. L., 1955. *Of Exactitudes in Science*. Fra spansk. In *Collected Short Stories*, sikkert også på dansk.
- Cairns, R.D. & Long, N.V., 1991. Rent seeking with uncertain opposition. *European Economic Review*, vol 35 no 6.
- Cooper, J.F., 1826. *Den Sidste Mohikaner*. Fra amerikansk.
- Blomström, M., & Meller, P. (red), 1991. *Diverging Paths. A Century of Scandinavian and Latin American Development*. John Hopkins University Press for the Inter-American Development Bank.
- Gelb, A., Knight, J.B. & Sabot, R.H., 1991. Public Sector Employment, Rent Seeking and Economic Growth. *Economic Journal*, vol 101: 1186-1199.
- Stiglitz, J., 1988. Economic Organization, Information, and Development. Kap. 5 i Chenery & Srinivasan: *Handbook of Development Economics, Vol I*. North-Holland Publ. Amsterdam.

Noter

1. CEPAL er FNs Økonomiske Kommission for Latinamerika. Under Raúl Prebisch's ledelse blev det i 1960'erne og stadig i 1970'erne, til den meget indflydelsesrige tænketank, der frem for nogen anden, anbefalede Latinamerika og andre u-lande at bruge den importsubstituerende industrialiseringsstrategi (ISI), som omtalt i min artikel. Igennem 1980'erne mistede organisationen sin indflydelse i takt med den stadig større miskreditering, som ISI-strategien kom ud for. Jeg har lige været til konference dér, og kan berette, at nu har man sadlet helt om og prøver at komme tilbage i varmen, som den organisation, der står i spidsen for liberaliseringsbølgen.

2. Grundtankegangen er ikke ny – det har altid været en hovedpointe hos f.eks. økonomiske historikere at skildre, hvilke samspil af interesser og idealer, der har skabt hvilke institutioner og hvilke reformer. Jeg husker, f.eks. Erling Olsens undervisning i økonomisk historie i 60'erne. Den var et stort væv af sjove anekdoter og kyniske sidebemærkninger om emner, som man i dag kan analysere netop ved hjælp af de modeller, vi diskuterer. Det nye er, at den indsigt, som da måtte viderebehandles i form af anekdoter, nu kan generaliseres, formaliseres og omsættes til et kvantitativt sprog, så vi kan regne på sagen.
3. Det er tit muligt at beregne disse trekanter helt konkret. Jeg her netop været med til at diskutere et papir, der viser, at velfærdsgevinsten for Chile af landets store handelsliberalisering 1974/78 beløber sig til 6.5% af nationalproduktet. Dette tal er fundet ved en raffineret gennemgang, sektor for sektor, af Harberger trekanterne, dvs. uden at tage hensyn til de dynamiske effekter, der diskuteres under (iii).
4. Tankegangen illustreres, hvis man ser ind i et børneværelse efter en fødselsdag. Alt er kaos. Hvis man bringer en ting i orden i forhold til dens snævre omgivelser, så er det ikke sikkert, at det er en forbedring i forhold til den store orden, som vi forældre kender. Men, hvis man *ikke* kender den store orden, så er det bedste, man kan gøre at tage fat fra en ende af, *også* selv om det betyder at noget af det, der bringes i en partiel orden, må flyttes én gang til, når man når frem til den generelle orden.
5. Sagen er, at når den beslutningstagende jorddyrker skal dele sit overskud med godsejeren, så bliver hans marginalprodukt mindre. Hans tilskyndelse til at prøve ny teknik bliver også mindre. Derfor producerer han mindre. På langt sigt tilmed meget mindre.